

Πάυλος Νεράντζης

Η δημοκρατία του τύπου ή ποιοι προασπίζουν τους δημοκρατικούς θεσμούς

Η βάνουση προσβολή δεκατεσσάρων γνωστών αγωνιστών του αντιδικτατορικού αγώνα, που θεωρήθηκαν ύποπτοι πολιτικών δολοφονιών από την Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία στη βάση ενός αστυνομικού υπομνήματος το οποίο στη συνέχεια διαψεύστηκε¹, η «παράκληση» μιας δημοσιογράφου από την ΕΡΤ διότι, σύμφωνα με το Έθνος, την Αυριανή και το Ριζοσπάστη, υπονομεύει μεθοδικά την κυβέρνηση² και η προτροπή για την παραδειγματική τιμωρία των υπαίτιων που δημιούργησαν εικόνα κατάλυσης της έννομης τάξης οριοθέτησαν για άλλη μιά φορά την πορεία της κρίσης των μέσων μαζικής ενημέρωσης στη χώρα μας³. Τα γεγονότα απάωστόσο προσλαμβάνουν ιδιαίτερη βαρύτητα όχι μόνον γιατί αναδείχθηκαν κυρίως από τον αποκλεισμένο προοδευτικό Τύπο, αλλά και εξαιτίας της αναμενόμενης έντασης του πολιτικού κλίματος ενόψει των εκλογών.

Κοινό στοιχείο των δημοσιευμάτων ήταν η κατά τα επιφανόμενα διάθεση ν' αντιμετωπιστούν οι εχθροί της Δημοκρατίας έτσι ώστε να επιτευχθεί η εύρυθμη λειτουργία του πολιτεύματος. «Γιατί η τότε Ασφάλεια Αθήνας δεν προχώρησε σε συλλήψεις όλων των υπόπτων (σ.σ. εννοεί τους επώνυμους αγωνιστές της αριστεράς), εφόσον υπήρχαν επιβαρυντικά στοιχεία σε βάρος τους» έγραφε η Κ.Ε. για να συμπληρώσει μια εβδομάδα αργότερα και ύστερα από έντονες αντιδράσεις ότι πρόθεση της «ήταν να καταγγείλει τη μονομανία των δικαστικών αρχών επί κυβερνήσεως της Νέας Δημοκρατίας...», χωρίς όμως να εξηγήσει τους λόγους της δημοσίευσης στη συγκεκριμένη περίοδο. Σε ανάλογο ύφος το Έθνος μερικές μέρες νωρίτερα κατακεραυνώνει τους κρατικούς λειτουργούς διότι «παραχωρούν τελείως ανεξέλεγκτα τα ιδιοκτησίας του ελληνικού λαού ερτζιανά κύματα σ' ένα πρόσωπο, το οποίο αποφάσισε πρόσφατα κάτω από το πρόσχημα της επικαιρότητας... να υπονομεύει μεθοδικά την κυβέρνηση». Η ίδια εφημερίδα, σχολιάζοντας τη δράση των πολιτικών οργανώσεων που ανέλαβαν την ευθύνη για τις δυναμικές αντιφοριστικές διαδηλώσεις κατά την επίσκεψη του Λε Πεν στην Αθήνα, δεν αρκείται στη βίαιη πάταξη τους από τις δυνάμεις καταστολής,

αλλά υποδεικνύει πως «είναι καιρός πια ν' αντιληφθούν οι υπεύθυνοι φορείς ότι η υποχώρηση τους στην εκβιαστική θρασύτητα των υπονομευτικών στοιχείων, η προσκόλληση σε αμφίβολης αποτελεσματικότητας μεθόδους αντιμετώπισης των εχθρών της Δημοκρατίας και ιδιαίτερα η ατολμία οδηγούν μοιραία στη φθορά και καταστροφή των αξιών και δυνάμεων εκείνων που είναι ικανές ν' αντιδράσουν στη βία και τρομοκρατία». «Να μην αφεθούν περιθώρια μέσα στα πλαίσια της δημοκρατίας για ενέργειες που θα την τραυματίζουν», ανέφερε χαρακτηριστικά το Βήμα.

Ατολμία λοιπόν, μονομέρεια, έλλειψη ευθύνης και ελέγχου χαρακτηρίζουν, σύμφωνα με τις εφημερίδες, τους μηχανισμούς της κρατικής εξουσίας, ζητώντας τη θέσπιση αυστηρότερων μέτρων προληπτικού ή κατασταλακτικού χαρακτήρα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και στη δημόσια ζωή. Ταυτόχρονα είναι σαφής η προσπάθεια συκοφαντικής δυσφήμισης ομάδων ή ατόμων, που παρά τις έντονες πολιτικές διαφοροποιήσεις τους, χαρακτηρίζονται από ένα αδέσμευτο κριτικό πνεύμα.

Τα σημερινά όρια ανάμεσα στον αντιδραστικό και προοδευτικό τύπο

Στο σημείωμα αυτό δεν θα εξετάσω το πλούσιο παρελθόν όσων αυτοανακηρύσσονται θεματοφύλακες της Δημοκρατίας. Αλλωστε αυτά και γνωστά είναι και όπως χαριέντως λέγεται θα τους κρίνει η ιστορία. Ούτε και θα κρίνω αν τα γραφόμενά τους και οι χαρακτηρισμοί «προβοκάτορες, -υπονομευτές, αναρχοαυτόνομοι, ύποπτα στοιχεία, ελληνοεθραία» ικανοποιούν τα εκ των προτέρων κατασκευασμένα ιδεολογήματα τους, δημιουργώντας εύλογα ερωτηματικά για την υπάρχουσα δημοσιογραφική δεοντολογία. Το πρόβλημα έχει πολιτικο-δημοσιογραφικές διαστάσεις και το ερώτημα που τίθεται είναι ποια πολιτική των μέσων μαζικής ενημέρωσης συμβάλλει στη διεύρυνση των ορίων φιλελευθεροποίησης ενός δημοκρατικού καθεστώτος, χωρίς να το υπονομεύει και ποια αντίθετα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την αυταρχοποίησή του. Αυτή που υπερασπίζεται το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης και της υπεύθυνης κριτικής, στηριζόμενη στην αδέσμευτη πληροφόρηση και την πολυφωνία ή όποια το υποτάσσει στη λογική των πολιτικών σκοπιμοτήτων και της ομαλής λειτουργίας του πολιτεύματος, «εξορκίζοντας» τις κοινωνικές αντιθέσεις;

Η απάντηση δεν εξαντλείται βέβαια σε δηλώσεις του τύπου «στην Ελλάδα δεν είμαστε έτοιμοι για τον πλουραλισμό και την πλήρη ελευθερία στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, γιατί οι αντιδραστικές δυνάμεις παραμονεύουν». Διότι κι αν ακόμη υφίσταται ένα ιδιαίτερο καθεστώς λόγω παρελθόντος που δημιουργεί ανησυχίες, ας μη ξεχνάμε ότι ο φόβος για την ελευθερία της έκφρασης είναι δομικό στοιχείο του ολοκληρωτισμού, που τον εμπεδώνει και τον νομιμοποιεί. Αντίθετα η επιχειρηματολογία και η υπεύθυνη κριτική στα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτρέπει τους κινδύνους, ενώ οι περιορισμοί γίνονται συνήθως μπουμεραγκ που στρέφονται εναντίον αυτών που τις επιβάλλουν. Σε κάθε περίπτωση το πρόβλημα αφορά το πολιτικό πλαίσιο που επικαθορίζει τις σχέσεις ανάμεσα στην κρατική εξουσία και τον Τύπο ειδικότερα. Πόσο μάλλον όταν η πρώτη διαχειρίζεται από ένα κόμμα που θεωρείται σοσιαλιστικό και ο δεύτερος αποκαλείται προοδευτικός σε αντιπαράθεση με τον αντιδραστικό Τύπο. Ονοματολογικές διατυπώσεις που συχνά προκαλούν σύγχυση στην κοινή γνώμη στο βαθμό που χρησιμοποιούνται ως πρόφαση για τη χειραγώγηση της.

Πράγματι αν εξαιρεθούν οι κομματικές εφημερίδες που η εκδοτική τους πολιτική

ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΚΡΙΤΙΚΗΣ

επικαθορίζεται από το φορέα που εκφράζουν και τα κρατικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα που διαχειρίζονται από την κυβέρνηση, ο αστικός φιλελεύθερος Τύπος χαρακτηρίζεται από μία επιφαινόμενη ουδετερότητα έναντι των γεγονότων και αποκαλείται αντιδραστικός, συντηρητικός, προοδευτικός και δημοκρατικός στη βάση της ταυτότητας των πολιτικών δυνάμεων που υποστηρίζει και τη θέση του ως προς τις πολιτικές εκδηλώσεις, τις κοινωνικές σχέσεις, την επιστήμη και την τέχνη. Ο συντηρητικός Τύπος αντιμετωπίζει με κάποια υποψία τις κοινωνικές εξελίξεις και εν πάση περιπτώσει κρίνει τα γεγονότα με βάση τα ήδη υπάρχοντα δεδομένα, ενώ η εκτροπή αυτής της στάσης οδηγεί στην αντιδραστική τοποθέτηση, που προσπαθεί να εμποδίσει την ανάπτυξη κάθε νέου κοινωνικού φαινομένου. Από την άλλη πλευρά ο προοδευτικός Τύπος χαρακτηρίζεται κυρίως από την ευαισθησία του σε κάθε καινούριο έτσι ώστε να συμβάλλει στη διάγνωση, την προώθηση και τη δημιουργική του ανάπτυξη μέσα στην κοινωνία. «Προοδευτικός είναι όποιος αναζητεί τη μετάβαση από το στάδιο του «έχειν» στο στάδιο του «είναι» αναφέρει ο αυστριακός μαρξιστής Μάρεκ. Εύλογα βέβαια θ' αναρωτηθεί κανείς ποιο είναι το νέο, αλλά σε τελική ανάλυση αυτός είναι και ο σκοπός των μέσων μαζικής ενημέρωσης· να διερευνούν τις κοινωνικές εξελίξεις.

Εξετάζοντας ωστόσο αναλυτικότερα την ερμηνεία των όρων, η ποθούμενη και πολυδιακηρυσσόμενη ουδετερότητα και αντικειμενικότητα του αστικού φιλελεύθερου Τύπου αμφισβητείται στο βαθμό που η τρέχουσα πραγματικότητα αλλοιώνεται από τη στιγμή που ένα γεγονός και όχι κάποιο άλλο ανάγεται σε είδηση στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων. Αν και αυτή η πρώτη αλλοίωση είναι αναπόφευκτη, η κοινή γνώμη θα πρέπει κάποτε να συνειδητοποιήσει ότι στο σύνολο τους τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι δημοσιογράφοι ως μονάδες λειτουργούν στα πλαίσια αφενός μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας και δεοντολογίας και αφετέρου ενός τρόπου και ρυθμού παραγωγής που στο σύνολο τους επικαθορίζουν την επιλογή των γεγονότων τα οποία θ' αποτελέσουν ειδήσεις, τη μορφή παρουσίασής τους, όπως επίσης το περιεχόμενο, το γλωσσικό ύφος, την έκταση και τη θέση που θα καταλάβουν στο σύνολο της καθημερινής ειδησεογραφίας-αρθρογραφίας.⁵

Στα πλαίσια αυτά ο αστικός φιλελεύθερος Τύπος των ανεπτυγμένων δυτικοευρωπαϊκών χωρών έχει πάντως να δώσει αρκετά δείγματα μιας πολύπλευρης πληροφόρησης και το κυριότερο μιας αξιόλογης κριτικής γραφής, ανεξάρτητα αν συμφωνεί κανείς με τις προβαλλόμενες πολιτικές θέσεις. Αντίθετα στην Ελλάδα τόσο η επιφαινόμενη ουδετερότητα των ειδήσεων και ο πλουραλισμός των απόψεων, όσο και ο προοδευτισμός ή ο συντηρητισμός των εφημερίδων συχνά επισκιάζονται από διαστρεβλώσεις που στοχεύουν στην ικανοποίηση αλλότριων συμφερόντων, είτε των πολιτικών ομάδων, είτε των εκδοτικών μονοπωλίων που εκφράζουν. Εξάλλου τα αποτελέσματα είναι γνωστά: σύγχυση και φανατισμός της κοινής γνώμης (όλες οι εφημερίδες το ίδιο είναι) λέει, κιτρινισμός και ποδοσφαιροποίηση κάθε κοινωνικού και πολιτικού φαινομένου με ελάχιστες εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν τον κανόνα. Έτσι απαμβλύνεται το μοναδικό στοιχείο διαφοροποίησης ανάμεσα στον προοδευτικό και τον αντιδραστικό Τύπο που, όπως προαναφέρθηκε, αφορά το βαθμό διεύρυνσης των ορίων μέσα στα οποία λειτουργεί η αστική φιλελεύθερη δημοκρατία (πρόσφατο παράδειγμα αυτής της έκδηλης εκτροπής αποτελεί η στάση του στην επίσκεψη του Λε Πεν και τα γεγονότα που ακολούθησαν, όπως και ο διασυρμός διάφορων επώνυμων πολιτών).

Η ελευθερία της έκφρασης και ο έλεγχος των κρατούντων δεν υπονομεύουν τους δημοκρατικούς θεσμούς

Τρία χρόνια μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, κανείς δεν αμφισβητεί, παρά τις θριαμβολογίες περί εξουδετέρωσης τη δεξιάς, ότι η αντίδραση διατηρεί υλικές δυνάμεις που είναι σε θέση να υπονομεύσουν τους δημοκρατικούς θεσμούς. Από την άλλη πλευρά η κοινωνική συνείδηση του μέσου Έλληνα δεν έχει αναπτυχθεί σε βαθμό τέτοιο που ν' απαιτεί τη διεύρυνση των ορίων φιλελευθεροποίησης του υπάρχοντος καθεστώτος και η δομή του κράτους εξακολουθεί ουσιαστικά να παραμένει η ίδια. Αν στα στοιχεία αυτά προστεθεί το γεγονός ότι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ διατηρεί την εμμονή της στη λογική της αυτοδυναμίας της, είναι σαφές ότι η απόπειρα εκσυγχρονισμού και τα όρια φιλελευθεροποίησης συστέλλονται από τη στιγμή που τίθενται σε κρίση οι επιλογές της. Αν μάλιστα η πολιτική της κοινωνικής συναίνεσης δεν επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, τα κρούσματα αυταρχισμού θ' αυξάνονται σε μία προσπάθεια υποβιβασμού των πολιτικών αντιπάλων της. Η συρρίκνωση ωστόσο αυτή που παρατηρήθηκε έντονα τους τελευταίους μήνες του '84 σε όλα σχεδόν τα επίπεδα της δημόσιας ζωής θα ήταν λάθος να θεωρηθεί είτε ως σπασμωδική κίνηση μιας εξουσίας που διαβάλλεται, είτε ως το αποτέλεσμα μιας ανησυχίας των κρατούντων για τη δημιουργία ανώμαλων καταστάσεων. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μεθοδευμένες ενέργειες που έχουν ένα διπλό στόχο: τον εφησυχασμό των μικρομεσαίων λαϊκών στρωμάτων και την ποινικοποίηση κάθε προσπάθειας ανάπτυξης μαζικών εναλλακτικών κινήσεων. Έτσι οδηγούμαστε στη βαθμιαία συστολή του πεδίου άσκησης των δικαιωμάτων όλων των πολιτών, που σε τελευταία ανάλυση εγγυώνται την προάσπιση των δημοκρατικών θεσμών.

Ανάλογες ήταν εξάλλου οι εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας στη Δυτική Γερμανία και την Ιταλία, όπου εκτός των άλλων, η αυταρχοποίηση του κράτους με τη θέσπιση ενός συνόλου ειδικών νόμων όχι μόνο δεν περιόρισε τις συγκρούσεις, αλλά αντίθετα τις επέτεινε. Σύσσωμος τότε ο γερμανικός και ο ιταλικός Τύπος των Ανιέλλι, Ριτσόλι και Σπρίγκερ στο όνομα της υπεράσπισης της δημοκρατικής τάξης νομιμοποίησαν την κρατική βία, σε πολλές περιπτώσεις τη λογοκρισία και την επιβολή κατασταλτικών μέτρων, ενώ όσοι εναντιώθηκαν, αντιμετώπισαν τη Δικαιοσύνη. Χάρης όμως σ' αυτές τις έστω περιορισμένης εμβέλειας αντιστάσεις και τον κατοχυρωμένο πλουραλισμό στα μέσα μαζικής ενημέρωσης όχι μόνο δεν περιορίστηκε η ελευθερία της έκφρασης, αλλά και αναδείχθηκαν οι αντιφάσεις των δήθεν υπερασπιστών της. Πρόσφατο παράδειγμα στην Ιταλία αποτελεί μία συνέντευξη του Τόνι Νέγκρι σε ιδιωτικό τηλεοπτικό κανάλι. Αν και θεωρήθηκε «ο υπ. αριθμόν 1 εχθρός της Δημοκρατίας», σήμερα κανείς δεν διανοείται να ισχυριστεί ότι η παρουσίαση του υπονομεύει τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Πιστοί αντιγράφοι αυτών των εκδοτικών μονοπωλίων στη χώρα μας είναι πολλές εφημερίδες του δημοκρατικού χώρου. Βέβαια σε καμία περίπτωση δεν ευθύνεται η πλειοψηφία των δημοσιογράφων, που η εξουσία τους εξαντλείται στην παράδοση του «κομματιού» τους στην αρχισυνταξία. Ευθύνονται όμως εκείνοι που συνδεόμενοι άρρηκτα με την κρατική εξουσία υποτάσσονται όχι μόνο στη λογική της, αλλά και συχνά την υπερθεματίζουν, ενώ θα έπρεπε να την ελέγχουν. Εκείνοι που όπως γράφει ο Ζαν Μποτορέλ, γνωστός γάλλος δημοσιογράφος στο βιβλίο του *Ένας Ηγεμόνας*,

«αν δεν ήταν πλήρως υπό τις διαταγές σας (σ.σ. εννοεί τους κυβερνώντες) ή ακόμη δεν πρόβλεπαν τις επιθυμίες και τις ανάγκες σας, δεν πιστεύω ότι θα μπορούσατε να διατηρηθείτε στην αρχή.»

Εκείνοι που εξαργυρώνουν ιδεολογίες ή τις χρησιμοποιούν για ν' αυξήσουν τις πωλήσεις των εφημερίδων τους. Εκείνοι ακόμη που όπως ισχυρίζονται εκφράζουν τις διαθέσεις της κοινής γνώμης, η οποία «ανησυχεί, αισθάνεται ότι η βία αποθρασύνεται και αποβαίνει δύναμη διαβρωτική, γι' αυτό υποδέχεται με ανακούφιση την κεραυνοβόλο επέμβαση του κράτους». Ενώ αποτελεί αρχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης ότι συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης και επομένως δεν είναι άμοιροι ευθυνών για την καλλιέργεια αυτών των διαθέσεων. Αυτή την κοινή γνώμη που στα γραφόμενά τους αποκτά εξουσίες, ενώ στην πραγματικότητα έχουν τη δύναμη να την χειραγωγήσουν ή να την υποκινήσουν ανάλογα με τα συμφέροντά τους, προβάλλοντας μοντέλα συμπεριφοράς που αναστέλλουν την ανάπτυξη ενός αυτόνομου κριτικού πνεύματος. Ο αναγνώστης -δέκτης των μηνυμάτων συνήθως διστάζει να εξωτερικεύσει κάθε τι που συγκρούεται με τα κυρίαρχα πρότυπα και οι όποιες αντιρρήσεις του στην επιβολή αυταρχικών μέτρων γίνονται ασήμαντες σε σχέση με αυτό που προβάλλεται.

Το ότι οι πολίτες ανησυχούν και διακατέχονται από ένα αίσθημα ανασφάλειας είναι αναμφισβήτητο ένα γεγονός που στηρίζεται σε πραγματικά συμβάντα των τελευταίων μηνών (βόμβες αλλοδαπής ή ακροδεξιάς προέλευσης, σταγονίδια, κατάσταση επιφυλακής σε στρατιωτικές μονάδες, επεμβάσεις των δυνάμεων καταστολής, κ.ά.) Η θεαματοποίηση ωστόσο της -πολιτικής- βίας από σύσσωμο σχεδόν τον ελληνικό Τύπο, φαινόμενο που επισήμανε πρόσφατα ο υπουργός Δημόσιας Τάξης, χωρίς όμως να εξηγεί ότι σ' ένα βαθμό οφείλεται στην έλλειψη πληροφόρησης, δεν εξυπηρετεί απλά την απόπειρα εξουδετέρωσης όσων αμφισβητούν την αστική νομιμότητα, αλλά και νομιμοποιεί τη λήψη αυταρχικών μέτρων. Ταυτόχρονα λειτουργεί ως προειδοποίηση σε όποιον θελήσει ν' αντιταχθεί στην επιβολή τους. Χαρακτηριστικό είναι ότι ελάχιστοι αντέδρασαν στην πρόσφατη απόφαση της κυβέρνησης, η οποία στο εξής προτίθεται ν' αντιμετωπίσει δυναμικά κάθε ενέργεια που διαταράσσει τη δημόσια τάξη και την κοινωνική γαλήνη. Και κανείς δεν θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι τέτοιες ενέργειες κατά την άποψη των κρατούντων δεν θα θεωρούνται οι καταλήψεις εργοστασίων, οι δυναμικές απεργίες και η ανάπτυξη μαζικών διεκδικητικών κινημάτων. Έτσι η θεαματοποίηση της βίας και η αντιμετώπιση της όχι ως φαινομένου στενά συνυφασμένου με την εξέλιξη κάθε κοινωνικού συστήματος, αλλά ως «κακού» που πρέπει εδώ και τώρα να εκλείψει, με την προτροπή για την υιοθέτηση μέτρων που περιορίζουν τις ελευθερίες, αφενός καλλιεργεί το έδαφος για τη διαρκή επέκταση των αρμοδιοτήτων της κρατικής εξουσίας και αφετέρου αναπτύσσει τιμωρητικές στάσεις στην κοινή γνώμη που εθίζεται και συναινεί.

Δεν είναι λοιπόν το ελεύθερο πνεύμα, η επιχειρηματολογία, η υπεύθυνη κριτική, η πολυφωνία που υπονομεύουν τους δημοκρατικούς θεσμούς και διαταράσσουν την ησυχία των πολιτών. Όσοι τις θεωρούν ως άρρηκτες αρχές τους, εξυπακούεται ότι εκδηλώνουν την αντίθεση τους στην αυταρχοποίηση του κράτους, στην υποχρεωτική «στράτευση» ή συμμόρφωση τους λόγω των πολιτικών σκοπιμοτήτων στον εφησυχασμό και την απάθεια της κοινής γνώμης στην άσκηση βίας. Και αν η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ διατηρεί σε στενά πλαίσια την πολυφωνία και συχνά αφήνει την κοινή γνώμη χωρίς υπεύθυνη πληροφόρηση, ο προοδευτικός Τύπος όφειλε ν' αντι-

σταθεί. Ειδάλλως απέχει πολύ από την πραγμάτωση του ρόλου του, που δεν είναι άλλος από τον έλεγχο της εξουσίας, την αδέσμευτη πληροφόρηση και τη διαμόρφωση ενός αυτόνομου κριτικού πνεύματος στους πολίτες.⁷

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Το ρεπορτάζ του Γ. Φιλιππάκη σχετικά με την πολιτική ταυτότητα της οργάνωσης «17 Νοέμβρη» που δημοσιεύτηκε στις 9 Δεκεμβρίου 1984 στην Κ.Ε. με κύριο τίτλο *Και στην ακροδεξιά τώρα οι έρευνες αναφέρεται σ' ένα αστυνομικό έγγραφο που εκδόθηκε το 1980 και υποβλήθηκε στον τότε πρωθυπουργό Γ. Ράλλη. Αίγιες μέρες μετά τη δημοσίευση ο τέως πρωθυπουργός δήλωσε κατηγορηματικά στη Μεσημβρινή ότι ουδέποτε-του παραδόθηκε κάτι σχετικό, ενώ όπως είναι γνωστό ανάμεσα στους ύποπτους αναφερόταν και ο δημοσιογράφος, συνεργάτης της Κ.Ε., Γ. Βότσης ο οποίος και μήνυσε τους υπεύθυνους της εφημερίδας.*

2) Πρόκειται για την περίπτωση της Μαρίας Ρεζάν που επιμελούνταν την εκπομπή «Έτσι χωρίς πρόγραμμα». Εδώ θα σημειώσω ένα ανάλογο δείγμα δημοσιογραφικού ήθους που στηρίζεται στη σκόπιμη διαστρέβλωση γεγονότων, τη σπίλωση προσωπικοτήτων και τον εκφοβισμό δημοσιογράφων, όταν στις 18 Απριλίου 1983 η Βραδυνή και ο Ελληνικός Βορράς δημοσίευσαν πρωτοσέλιδα άρθρα με τίτλο *Λάσπη από την ΕΡΤ στη μνήμη του Γεωρ. Αθανασιάδη*. Αναφερόμενες στην εκπομπή «Σύγχρονα θέματα», που μεταδίδεται από την ΕΡΤ-Μακεδονίας και την εβδομάδα εκείνη ερευνούσε το θέμα *Βία, Εγκληματικότητα και Τρομοκρατία*, χαρακτήρισαν πρασινοφωστίρες, ανεύθυνους, ανήθικους, κ.τ.λ. τέσσερεις ανθρώπους (τους Ι. Μανωλεδάκη, ποινικολόγο διεθνούς κύρους, Κ. Γρίβα, γιατρό και γνωστό για τις πολιτικές του θέσεις, Ν. Ιντσεσίλογλου, κοινωνιολόγο και τον υπογράφωντα, που επιμελείται και παρουσιάζει την εκπομπή), επειδή ένας και μόνο διατύπωσε την άποψη του, που δεν επικροτήθηκε, σχετικά με τα κίνητρα της δολοφονίας του εκδότη της Βραδυνής.

3) Πάμπολλα είναι τα δημοσιεύματα των τελευταίων δεκαετιών που χαρακτηρίζουν υπονομευτές των δημοκρατικών θεσμών όσους συμμετείχαν σε μαζικές δυναμικές κινητοποιήσεις και συγκρούστηκαν με τις δυνάμεις καταστολής, υπερασπίζοντας τα δικαιώματά τους. Αν και οι γενικεύσεις εμπεριέχουν τον κίνδυνο της παρερμηνείας, συνήθως ο Τύπος υποβαθμίζει τις αιτίες που προκαλούν τις κοινωνικές συγκρούσεις, ενώ από την άλλη πλευρά υπερασπίζεται και στην καλύτερη περίπτωση εξισώνει τη βία των διευθυντών και των εκτελεστών, προσδίδοντας σ' αυτή ένα υπεραξιακό χαρακτήρα.

4) Φραντς Μάρκε *Η φιλοσοφία της επανάστασης*, εκδ. Ολκός, Αθήνα 1973.

5) Το ζήτημα του «τι είναι είδηση» και γενικότερα η εικόνα της πραγματικότητας που παρουσιάζεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ξεφεύγουν από τα όρια του παρόντος κειμένου. Ενδεικτικά μόνο θα αναφέρω δύο στοιχεία:

α) οι ανταποκριτές των διεθνών ειδησεογραφικών πρακτορείων (AP, UPI, REUTER, FP, κ.ά.) της Βόρειας Αμερικής και της Δυτικής Ευρώπης που εργάζονται κυρίως σε υποανάπτυκτες ή σε ανάπτυξη χώρες, όπου επικρατούν διαφορετικά κοινωνικά και πολιτικά καθεστώτα, επιλέγουν τα γεγονότα και συντάσσουν ειδήσεις με βάση την επικαιρότητα και το ενδιαφέρον του δέκτη (ραδιοτηλεοπτικά μέσα, εφημερίδες), αλλά και την -δυτική- κουλτούρα τους, που διαφέρει από τις αξίες και τις αντιλήψεις των ανθρώπων του τόπου όπου αυτά διαδραματίζονται. Έτσι μπορεί να περιγράψουν, ότι ακριβώς βλέπουν, αλλά η διαφορετική κουλτούρα οδηγεί αφενός σε διάφορες ερμηνείες των συμβάντων ακόμη και στην περίπτωση της πολιτικής ταύτισης και αφετέρου στην ανάδειξη γεγονότων δευτερεύουσας και τριτερεύουσας σημασίας για την ίδια τη χώρα. (βλ. σχετικά και τη συνέντευξη του Ν. Τσόμοσι στον Γ. Ρουμπάτη, Τετράδια, τ. 9, φθινόπωρο '84). Αν λάβουμε ακόμη υπόψη ότι οι ειδήσεις αποτελούν προϊόντα που δέχονται αλλοιώσεις μέχρι την τελική έκδοσή τους και υφίστανται όλους τους νόμους αγοράς και πώλησης μέσα σ' ένα σύστημα αθέμιτου-ανταγωνισμού, που ελέγχεται από τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία μέσω της ροής των πληροφοριών σε παγκόσμια κλίμακα, εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι η κατάσταση αυτή εξυπηρετεί τις επιλογές των κυρίαρχων τάξεων. Και ίσως να εκφράζει τα ενδιαφέροντα ενός δυτικοευρωπαίου λ.χ. αναγνώστη, αλλά υποτάσσει τους λαούς των υποανάπτυκτων χωρών, οι οποίοι σχηματίζουν μία εικόνα του κοινωνικού γίγνεσθαι κάτω από το πρίσμα μιας ιδεολογίας που εξυπηρετεί τα συμφέροντα των μονοπωλίων. Αποτέλεσμα

όχι μόνο να μην ικανοποιούνται οι ανάγκες τους, αλλά και να ωθούνται στην αντιγραφή μοντέλων συμπεριφοράς ξένων προς τη δική «τους». (Με το φαινόμενο της δήθεν ελεύθερης ροής των πληροφοριών και του πολιτιστικού ιμπεριαλισμού θ' ασχοληθώ σ' ένα επόμενο τεύχος των Τετραδίων),

β) οι δημοσιογράφοι, ανεξάρτητα από τις πολιτικές πεποιθήσεις τους, λειτουργούν συχνά με τον ίδιο τρόπο στη θεαματοποίηση των γεγονότων και το γιγαντισμό των ειδήσεων. Οι αιτίες μπορούν ν' αναζητηθούν στο ρυθμό παραγωγής της ειδησεογραφικής ύλης, τη δημοσιογραφική δεοντολογία, τη νομική ρύθμιση του επαγγέλματος και τις σχέσεις του Τύπου με τους μηχανισμούς εξουσίας.

6) Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τον κιτρινισμό του Τύπου βλ. *Το έγκλημα της πρώτης σελίδας* του Π. Νεράντζη, Προοπτική τ. 10/1.

7) Διαφορετική είναι η εικόνα του περιοδικού Τύπου που, ιδίως μετά τη μεταπολίτευση έχει να επιδείξει μία αξιόλογη δραστηριότητα προς αυτή την κατεύθυνση. Παραμένει ωστόσο στη χώρα μας το κενό μιας καθημερινής *αδέσμευτης προοδευτικής* εφημερίδας που θα επιτάξει ένα δημοσιογραφικό ήθος επιπέδου και μια ανάλογη πολιτική γραφή.